

LBRIS

We know
books

Cuviosul Sofronie Athonitul

TAINA VIETII CREȘTINE

Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)
(Ediția a III-a revăzută)

Mănăstirea Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul,
Essex, Marea Britanie

CUPRINS

Din partea alcătuitorului.....	5
1. Gânduri pentru monahism	12
2. Viața noastră mănăstirească	41
3. Calea vieții mele	63
4. Credința.....	78
5. Persoana.....	89
6. Rugăciunea	107
7. Făurirea	118
8. Maternitatea ca slujire a femeii.....	122
9. Căsătoria	128
10. Cunoașterea lui Dumnezeu și a omului	131
11. Omenirea și istoria ei	154
12. Viața duhovnicească	192
13. Nevoința duhului creștin.....	199
Post-cuvântare.....	232

1. GÂNDURI PENTRU MONAHISM

I

Tradiția fiecărei religii reprezintă experiența agonisită de veacuri, alcătuită în fiecare dintre ele, cultura sa ascetică aparte, deosebită de celelalte, în vârtutea diferitei conștiințe dogmatice. Astfel, fiecare religie – creștinismul, iudaismul, mahomedanismul, pantheismul (de toate felurile), păgânismul și satanismul – toate își au propria cultură ascetică.

Având în vedere faptul că, în vremea de acum, în țările creștine, din pricina influenței raționalismului se observă, fie o deplină cădere de la credință, fie asimilarea viziunii pantheiste asupra lumii, ne vom îngădui să înfățișăm o oarecare comparație între mistica dreptslăvitoare creștină și cea pantheistă.

Monahismul răsăritean dreptslăvitor deține o cât se poate de mare experiență ascetică, înrădăcinată în mare măsură în foarte bogata literatură ascetică – scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii. Fiecare nevoitor pravoslavnic se străduiește, cu prețul propriei experiențe și al cercetării cu luare-aminte a scrierilor Sfinților Părinți, a dobândi o cunoaștere a temeiurilor nevoinței, și din trăire, și teoretică, spre a avea puțința de a se folosi slobod și înțelegător de felurile mijloace ascetice pentru a contopi întru una, toate formele esențiale ale practicilor nevoinței și a le aduna într'un singur sistem bine încheiat. Ideal, ar fi de dorit a se cunoaște întregul ansamblu al chipurilor, formelor, metodelor, pentru a dobândi libertatea lăuntrică față de robia formelor. În mod ideal, este de dorit a cunoaște ordinea creșterii duhovnicești, ordinea înălțării de la cele mai de jos și mici, către cele mai înalte și mari, pentru a asigura astfel o nepotcinită înaintare; altfel spus, trebuie cunoscută ierarhia valorilor duhovnicești, spre a nu pune cele mai de jos, deasupra celor mai înalte, curmând astfel înaintarea. Întreaga istorie a culturii omenești în general, și a religiei îndeosebi, este plină peste măsură de exemple de

încălcări, „răsturnări” a ierarhiei. Se naște întrebarea: Cum este cu putință aceasta?

Pentru nevoitorul orthodox, problema se rezolvă prin încrederea în experiența Sfinților Părinți și în urmarea tradiției ascetice a Bisericii, căci nimeni nu poate stabili ierarhia înaintea experienței. În Creștinism însă, problema se complică încă și prin faptul că, experiența în sensul final, nu atârână de om, căci esența experienței creștine este în dumnezeiasca împărtășire, în împărtășirea Dumnezeieștii ființări, iar Dumnezeu este absolut slobod și nesilit de nici un mijloc omenesc pentru o astfel de împărtășire.

Această împrejurare duce la faptul că, în ciuda existenței unui sistem ascetic foarte bogat, nevoitorul îl privește ca pe ceva secundar; cu alte cuvinte, nu își pune nădejdea în nici o lucrare omenească din afară, ci întregă puterea atenției, o întoarce spre starea lăuntrică, spre nevoința lăuntrică a rugăciunii, a smereniei, a ascultării, iar fiecare dintre aceste faceri, reprezintă o nesfârșită făurire, astfel încât, nici nu este cu putință a se încadra în limitele vreunui sistem.

Problema nevoinței este una actuală, nu numai pentru cei numiți nevoitori, în înțelesul restrâns și, ca să zicem așa, particular al cuvântului, de pildă monahii și pustnicii, dar și îndeobște, pentru tot creștinul, căci actualitatea și contemporaneitatea acestei probleme, de-a lungul tuturor veacurilor, în fiecare epocă, rămâne neîmpușinată, prin însăși esența acelei vieți a duhului omului, pe care o avem în vedere aici. Nevoința, ca trudă duhovnicească, este de neînstrăinat, nu numai de toate religiile cunoscute istoriei, și cele mari, și cele mai puțin mari, dar și de orice cultură omenească, chiar nereligioasă. Toate religiile, toate vechile și noile forme de viață mistică și parareligioasă, își au propria cultură ascetică diferită, într’o măsură sau alta, de celelalte, în vârtutea diferitei conștiințe dogmatice care stă la temeiul fiecărei religii. În clipa de față, nu avem nicicum în ve-

dere a ne opri asupra temei, deosebit de însemnate și interesante, a măsurii în care actul nevoinței atârnă de chipul conștiinței dogmatice, precum și invers – a măsurii în care doctrina atârnă de experiența duhovnicească, trăită real. Sarcina noastră este a descrie cât se poate de scurt, tabloul nevoinței dreptslăvitoare.

Noi recunoaștem pe Hristos ca fiind Adevărul Absolut, ca Dumnezeu-Făcătorul și Dumnezeu-Mântuitorul. Poruncile Lui sânt Lumina nezidită a Dumnezeirii, iar străduința de a face ca ele să devină singura lege a întregii noastre ființări – și cea vremelnică, și cea vecinică – alcătuiește esența dreptslăvitoare a nevoinței.

Hotărât respingem toată încercarea de a pune pe Hristos în rândul celorlalți „întemeietori de religii” sau a „marilor dascăli ai omenirii”. Creștinismul, ni se înfățișează în întreaga sa exclusivitate, și în nici un caz, nu îl privim doar ca pe una din „descoperirile” date omenirii, ca pe o „tradiție” între celelalte culturi și tradiții. Nu îngăduim nici o tălmăcire care să limiteze astfel de cuvinte ale lui Hristos, ca de pildă: „Nimenea cunoaște pre Tatăl, fără numai Fiul” (Mt. 11: 27); sau: „Nimenea vine la Tatăl, fără numai prin mine” (Io. 14: 6); sau: „De nu veți crede că Eu Sânt, veți muri în păcatele voastre” (Io. 8: 24).

Nevoitorul petrece în nevoință și duce lupta pentru dobândirea desăvârșirii. Însă, desăvârșirea pe care o avem în vedere, nu se cuprinde în firea zidită a omului, și deci nu poate fi atinsă pe calea dezvoltării putințelor acestei firi, ca atare, în mărghinirea ei. Desăvârșirea noastră este în însăși ființa Dumnezeiască, este darul Sfântului Duh. Ca atare, nevoitorul ia aminte la a-și contopi propria viață și propria voie, cu viața și cu voia lui Dumnezeu Însuși. Aceasta se dobândește cu precădere în rugăciune, drept care, rugăciunea este culmea tuturor înfăptuirilor ascetice; cultura nevoinței dreptslăvitoare își atinge expresia cea mai înaltă în rugăciune; rugăciunii i se dă cea dintâi, cea de căpetenie putere a nevoitorului. Rugăciunea, fiind o lucrare de un ordin mai presus de fire, poate fi nesfârșit de felurită și prin formele

ei, și prin vrednicia ei. Iar cea mai desăvârșită este așa-numita rugăciune **curată**, prin care se înfăptuiește pătrunderea noastră în Dumnezeiasca ființă, cu puterea Sfântului Duh, care și alcătuiește ultimul țel al adevăratei nevoințe. Pentru a dobândi acest țel, nevoitorul lasă toate celelalte, cumva, îndărătul său, și în această lăsare, se află esența lepădării de lume a monahului.

Grabnica trecere a cuvântului nostru către tema monahismului, nu trebuie să pară o îngustare a temei, deoarece monahismul nu este o altă credință decât a celorlalți creștini, ci un anume alt chip al vieții, ce izvorăște totuși din aceleași porunci ale lui Hristos, a căror pază se împletește neapărat cu nevoința. Nu există creștin fără nevoință, și deci, dacă vorbim despre nevoința monahală, vorbim despre ceva apropiat și familiar fiecărui orthodox.

Întorcându-ne către acele forme în care se desfășoară monahismul, în chip firesc trebuie să ne oprim asupra făgăduințelor pe care le rostește monahul, atunci când părăsește lumea, și asupra înțelesului sau legăturii lor, cu mai sus pomenitul țel al nevoinței. Ideea părăsirii lumii, naște întrebarea: Se poate oare zidi o adevărată viață pe lepădare, pe negare? Bineînțeles că nu. Ba, și poruncile lui Hristos, poartă cu precădere o însușire pozitivă – „să iubești”. Toată viața în Dumnezeu, în general trebuie să fie doar un act pozitiv. Drept care, nici nevoința ca atare, nu devine vreodată un țel; ea nu este decât un mijloc spre a dobândi darul lui Dumnezeu. Ca nevoință înțelegătoare, asceza, în desfășurarea ei, devine o știință, o artă, o cultură. Însă, oricât de înaltă ar fi această cultură, luată în aspectul său omenesc, ea are o valoare cât se poate de relativă. Postul și întreaga-cugetare, ca biruință asupra necuvântătoarelor mișcări trupești și, în general, asupra complexului trupului, prin petrecere în pomenirea lui Dumnezeu; sărăcia, înțeleasă ca nedorință de a avea, ca slobozire de puterea materiei asupra noastră; ascultarea, ca biruință asupra egoismului; pustnicia, ca o căutare a „cămării” lăuntrice, unde este cu putință „a se ruga Tatălui în taină”; învățarea întru

Cuvântul lui Dumnezeu, ca hrănire din duhul vieții harului și cunoașterii lui Dumnezeu, cuprinse în sfintele Scripturi și în scrierile Sfinților Părinți; împreună-pățimirea și milostenia, ca manifestare a dragostei către Dumnezeu și aproapele; credința, bărbăția și smerenia, ca fiind aceeași nevoie a iubirii – toate acestea pot și trebuie să fie cuprinsul nevoinei slobode; dar, câtă vreme nu a venit lucrarea atot-întăritoare a Dumnezeiescui har, toate acestea rămân o lucrare omenească și, prin urmare, stricăcioasă.

Viața creștinului este împărțirea cea mai reală cu putință, cu adevăratul Dumnezeu „întru carele nici un întunec este” (v. 1 Io. 1: 5), viață străină de toată fantezia, care depășește toată închipuirea, tot conceptul rațional, în afara oricărei îndoieli. Drept aceea, a se învăța cu adevărat viața creștină, poate doar cel care s’a învrednicit de vedenia luminii Dumnezeirii. În lumina înțelegătoare a dumnezeieștii vedenii, se fac arătate căile duhovnicești, nevăzute celui care petrece în întunecul necunoașterii. Iar dacă omul nu are această lumină, nici o cunoaștere omenească nu mântuiește. Cei care posedă cele mai cuprinzătoare cunoașteri ale teologiei teoretice, vor fi povățuitori, aproape tot atât de orbi, ca și cei care nu au aceste cunoașteri, ba uneori mai rău, mai dăunători; căci având, în vârtutea acestor cunoașteri, o oarecare vădită superioritate asupra fraților lor, ei devin proci mincinoși, trăgând după sine în întunec, pe cei care-i urmează.

Sarcina Starețului este a aduce pe ucenic la Hristos. Și cum poate să o împlinească, dacă el însuși nu a agonisit duhul lui Hristos?

Menirea Starețului este de a învăța pe începător, lupta cu patimile. Și cum este cu putință să și-o împlinească, dacă el însuși nu a agonisit experiență în acea luptă? Lupta cu patimile, în viața nevoinei, duce la lupta cu gândurile. Și cum poate învăța pe altul, o astfel de luptă, cel care însuși nu cunoaște acea mare știință?

Înainte de fiecare începător, neapărat se înfățișează problema de a-și afla un adevărat povățuitor. Starețul Siluan, auzind adesea plângerile începătorilor față de Stareți, spunea că „în vremurile noastre, ucenicul trebuie să fie desăvârșit, căci pentru ucenicul desăvârșit, ușor se găsește un Stareț”. Sensul cuvintelor Starețului [Siluan], este îndoit: pe de-o parte, pentru ascultătorul desăvârșit, și un nevoitor nu foarte încercat, va fi un bun Stareț; pe de altă parte, ascultătorul necercat, fiind un om duhovnicește fără experiență, nu poate deosebi autenticul, realul Părinte sfânt și adevărat, adesea aspru în cerințele sale, de povățuitorul orb, și chiar „lup”, adesea mincinos. A afla un Stareț nerătăcit este un mare dar de la Dumnezeu. Cu multe rugăciuni osârduitoare, cu plânset și cu smerenie trebuie a-și căuta povățuitorul; și cine cu adevărat, smerit caută, acela, precum întăresc Sfinții Părinți, va afla; celui mândru, nimenea nu-i poate fi Stareț.

Fericitul Stareț Siluan spunea: „Dacă Starețul, și prin cuvânt, și prin viață, învață blândețea și dragostea pentru vrăjmași, acela este un bun povățuitor; dar dacă nevoitorul este mândru și plin de ură, el nu poate fi un povățuitor, ci însuși are nevoie de îndrumător”.

Monahismul athonit, dă nevoie ascultării, o deosebită însemnătate. Bunul nevoitor își petrece toată viața în ascultare, măcar că a încărunit în cercarea duhovnicească și a aflat darul rugăciunii lăuntrice și, prin urmare, și darul de a afla prin rugăciune, voia lui Dumnezeu.

Ascultarea are multe laturi. Sânt cu puțință cele mai felurite împrejurări. Pravila obștească a nevoinței este a nu se încrede în sine, și deci, fiecare povățuitor a Părintelui duhovnicesc, legată de viața lăuntrică, trebuie primită cucernic. Această pravilă trebuie păzită îndeosebi de către monahii începători, dar nici cei învățați în lupta duhovnicească și îmbătrâniți în monahism, nu o părăsesc.

O altă latură a ascultării, legată de lucrarea exterioară, se păzește în egală măsură și de către monahii bătrâni, și de către cei

țineri. Fiecare faptă, fiecare început, trebuie făcut cu binecuvântare, pentru ca, prin binecuvântare, fiecare act să primească trăsătura Dumnezeieștii faceri. Toate amănuntele și neamănuntele vieții de zi cu zi, cer cunoașterea voii lui Dumnezeu.

Viața noastră zilnică se îneacă în șuvoaiile măruntelor nevoi, dar fiecare dintre ele, până și lucrul cel mai neînsemnat, ni se poate descoperi ca o răsfrângere sau ca un cuvânt despre măreția lui Dumnezeu, poate apărea duhului nostru ca o uimitoare taină. Astfel, nevoința ascultării monahale, de pildă, ce trezește dispreț în sufletele mândre, devine în cei care au duhovniceasca înțelegere a esenței acestei nevoințe, o cale către lărgirea conștiinței noastre, până la contemplări neașteptat de mari. Ea începe, s'ar părea, de la zero: pur și simplu luăm aminte la nevoile celor care ne înconjoară. Treptat, începem a le înțelege gândurile, voia. Pe această cale, pătrundem în tainicele cămări ale lumii lor lăuntrice. În noi, se dezvoltă puțința de a auzi și osebi înclinările și mișcările lăuntrice prezente în inimile celor din jurul nostru, doar prin actul luării aminte. Mai departe, în propășirea ei, ascultarea duce către înțelegerea ființială a temeiului sobornicității dreptslăvitoare. În afara culturii ascultării, înțelegerea vie a tainei **sobornicității**, nu este dată.

Membrii Soboarelor mari și mici, deprinși cum se cuvine într-o această minunată facere, devin mai subțiri în puțința de a percepe originea însuflării celor de față. Firește, petrecând într'o rugăciune neîntreruptă, astfel de părtași ai soborniceștii căutării a voii lui Dumnezeu, cuprind în duh, întregul Sobor, și simt când, și în cine grăiește Duhul Sfânt. Iar acest Duh „sufală unde voiește” (Io. 3: 8), neținând seama neapărat de poziția ierarhică a celor adunați.

Într'un Sobor cu adevărat sfânt, ierarhia nu și-ar avea locul, precum nici lupta pentru stăpânire și întâietate; năzuința tuturor este una: a simți credincios bunăvoirea Duhului Sfânt. Prototipul normativ al acestui însemnat aspect bisericesc este cel dintâi

Sobor din Ierusalim al Apostolilor și presviterilor (v. Fap. cap. 15), în descrierea căruia vedem cum se purta fiecare în acest binecuvântat Sobor, fără a exclude nici pe Petru, extinzând cuvântul și Descoperirea lui Dumnezeu, de la strâmtele cadre ale naționalismului evreesc, la dimensiuni universale. Fiecare dintre cei cărora li se descoperă faptic Duhul Adevărului, îl rostesc cu smerenie, iar toți ceilalți, în bucuria duhului lor, primesc Adevărul.

Atunci când aceste însușiri lipsesc, sfântul Sobor se schimbă într'un „colegiu” sau „colectiv” de specialiști ai administrației sau teologi profesioniști, fără vreo putință de a ieși din planul socotelilor omenești.

Esența nevoinței creștine, constă într'o neconținută stare înaintea Absolutului Dumnezeu. Aceasta ne încântă mintea, întreaga noastră ființă; însă, de asemenea, ne sfâșie dureros. Noi, cei chemați la ființă dintru „nimic”, în hotarele Pământului, nu ne slobozim de condiționare și relativism întru toate. Călăuziți de cuvântul Domnului, creștem, dar creșterea ni se pare nesuferit de înceată: iar aceasta, din durerea de a ne vedea nesloboziți de ucigașa putere a păcatului din lăuntrul nostru. Istovitoarea nesiguranță, nu arareori ne chinuie: nu putem fi cu desăvârșire siguri, că gândul nostru, imboldul inimii noastre, fiecare dintre lucrurile noastre, intră deplin în sfântul șuvoi al celei mai nainte de veci voiri a Sfântului Sfinților. Cu lacrimile îndurerate ale inimii, cerem: „Facă-se voia Ta, pe pământul inimii mele, precum se săvârșește din veac în ceruri în Ființa Ta”. Dar noi nu sântem în putere a cuprinde cele pentru care ne rugăm. Și deci, dacă eu nu cuprind această viață a Tatălui nostru, atunci nu pot fi nicio dată deplin sigur că sânt mântuit. Gândul Lui, al Tatălui, depășește peste măsură mintea mea. Dacă rămân așa cum sânt, nici eu însumi nu voi putea petrece cu El în vecinicie, dar nici El întru mine. Iar după ieșirea mea, afla-mă-voi oare, dintr'o dată, în neputința de a primi Împărăția? Vedem cu ce rugăciune s'a ru-